

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLARININ İÇERİK KALİTESİ: BİST SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİNDE BİR UYGULAMA*

Öğr. Gör. Dr. Abdurrahman GÜMRAH**

Doç. Dr. Şükran GÜNGÖR TANÇ***

Araştırma Makalesi / *Research Article*

Muhasebe Bilim
Dünyası Dergisi
Özel Sayı 2018; 20, ös334- ös357

ös
334

ÖZ

Sürdürülebilirlik raporlaması, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de giderek yaygınlaşmaktadır. Kar amacı gütsün yada gütmeyen bir çok kurum ve kuruluş tarafından kabul edilmiş ve küresel bazda sürdürülebilirlik raporlaması standartları yayınlayan GRI nitelikli raporda yer alan bilgilerin özelliklerini denge, doğruluk, karşılaştırılabilirlik, netlik, zamansal tutarlılık ve güvenilirlik olarak belirtmektedir. Çalışmanın amacını sürdürülebilirlik raporlarının GRI'nin söz konusu nitelik kriterlerine göre incelenmesi ve içerik kalitesi açısından karşılaştırılması oluşturmaktadır. Araştırmada Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan 10 firmanın 2014 ve 2015 yıllarında yayınlamış olduğu sürdürülebilirlik raporları incelenmiştir. Çalışmada içerik analizi yöntemiyle raporlarda yer alan bilgiler GRI'nin söz konusu rapor nitelikleri açısından ayrı ayrı puanlanmış ve her bir raporun 6 ayrı kalite bileşeni açısından puanı hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular yıllar bazında karşılaştırılarak Türkiye'de yayınlanan sürdürülebilirlik raporlarının içerik kalitesi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik Raporlaması, Rapor Kalitesi, GRI

Jel Sınıflandırması: Q56

* Makale gönderim tarihi: 18.06.2018 ; kabul tarihi: 04.08.2018

13-15 Eylül 2018 tarihlerinde MODAV tarafından Nevşehir'de düzenlenen 15. Uluslararası Muhasebe Konferansı'nda bildiri olarak sunulmuş olan bu çalışma Doç. Dr. Şükran GÜNGÖR TANÇ danışmanlığında, Abdurrahman GÜMRAH tarafından hazırlanan "Türkiye'de Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Rapor Kalitesi: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Uygulama" başlıklı doktora tezinin bir kısmından üretilmiştir.

** Selçuk Üniversitesi, agumrah@sencuk.edu.tr, orcid.org/0000-0003-2588-7448

*** Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, sgungor@nevsehir.edu.tr, orcid.org/0000-0002-0675-2479

Atıf: Gümrah, A. ve Güngör Tanç, Ş. (2018). Sürdürülebilirlik raporlarının içerik kalitesi: BİST sürdürülebilirlik endeksinde bir uygulama. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20 (Özel Sayı), ös334- ös357

SUSTAINABILITY REPORT CONTENT QUALITY: A STUDY ON BIST SUSTAINABILITY INDEX

ABSTRACT

Sustainability reporting is becoming more widespread in our country as it is in the whole world. Profit or pursuing a very institutions and adopted by the institutions and global basis in sustainability reporting standards issued GRI qualified report on the information the characteristics of balance, accuracy, comparability, clarity, indicate temporal consistency and reliability. The purpose of working in this context is to compare the published sustainability reports with the GRI's quality criteria and to compare the quality of the content. Sustainability reports of the 10 firms in the Stock Exchange Istanbul Sustainability Index published in 2014 and 2015 have been examined. The information contained in the reports by content analysis method in the study was scored separately in terms of the report qualities of the GRI and the score was calculated in terms of 6 different quality components of each report. The findings and years the company has tried to determine the quality of the content of sustainability reports published in Turkey on the basis of comparison.

Keywords: Sustainability Report, Report Quality, GRI

Jel Classification: Q56

1. GİRİŞ

Sürdürülebilirlik raporlaması, kuruluşların belirli bir dönem sonunda ekonomik, çevresel ve sosyal konularda, kuruluşun hesap verilebilirlik fonksiyonunu yerine getirmesinde kullanmış olduğu bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel finansal tablolar gibi sürdürülebilirlik raporları da paydaşlarla bir iletişim aracı olarak değerlendirilebilir. Ancak geleneksel finansal tablolar mali olaylarla ilgilenirken, sürdürülebilirlik raporlaması sürdürülebilirliğin çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarını ölçmek için mali olmayan performans göstergelerinin kullanımına odaklanmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilirlik raporlaması işletmeler için stratejik bir yönetim aracı halini almakta ve paydaşlarla etkili iletişimin sağlanmasında önemli bir görev üstlenmektedir.

Çalışmanın amacını Türkiye’de yayınlanmış olan sürdürülebilirlik raporlarının Global Reporting Initiative (GRI)’nin raporlama kılavuzlarında yer verdiği nitelikli rapor kriterlerine göre incelenmesi ve içerik kalitesi açısından karşılaştırılması oluşturmaktadır. Söz konusu amaç doğrultusunda Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan 10 firmanın 2014 ve 2015 yıllarında yayınlamış olduğu sürdürülebilirlik raporları incelenmiştir. Çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi yöntemiyle yayınlanmış olan raporlarda yer alan bilgiler GRI’nin nitelikli rapor kriterlerine göre ayrı ayrı puanlaması yapılmıştır. Çalışma sonucunda her bir raporun 6 ayrı nitelikli rapor bileşeni açısından puanı hesaplanmıştır. Elde edilen bulgular işletmeler ve yıllar bazında karşılaştırılarak Türkiye’de yayınlanan sürdürülebilirlik raporlarının içerik niteliği tespit edilmeye çalışılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Sürdürülebilirlik Raporlaması

Günümüzde işletmeler sadece sattıkları ürünler, karlılık oranları veya borsadaki hisselerinin değerleriyle değil başta çalışanları olmak üzere faaliyette buldukları toplum ve çevreye karşı ne kadar duyarlı olduklarını hazırlamış oldukları raporlarda sunarak ön plana çıkmak istemektedirler. Başka bir deyişle günümüz işletmeleri, bilinçli toplumlarda, sadece kar amacına yönelen işletmelerin başarı şanslarının son derece düşük olduğunun farkına varmışlardır. Dolayısıyla işletmeler, sadece finansal bilgilerin yer aldığı finansal nitelikli raporları sunmak yerine finansal olmayan bilgilerin de yer aldığı sosyal raporları da sunmaya gereksinim duymaktadırlar (Yanık ve Türker 2012, 297). Söz konusu raporlardan birisi de sürdürülebilirlik raporlamasıdır.

ÖS
336

Sürdürülebilirlik raporlamasının çeşitli kuruluşlar tarafından tanımlamaları yapılmıştır. GRI sürdürülebilirlik raporlamasını “Kuruluşun sürdürülebilir kalkınma hedefine yönelik örgütsel performansını iç ve dış paydaşlarla paylaştığı ölçme, açıklama ve sorumlu olma uygulaması” şeklinde tanımlamaktadır (Global Reporting Initiative 2006, 3). Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi (The World Business Council for Sustainable Development (WBCSD)), sürdürülebilir kalkınma raporlarını, “İç ve dış menfaat sahiplerine ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlara ilişkin kurumsal konum ve etkinliklerin bir resmini sunmak için şirketler tarafından hazırlanan halka açık raporlar.” şeklinde tanımlamaktadır (World Business Council for Sustainable Development 2002, 7).

Son yıllarda sürdürülebilirlik raporlaması işletmeler arasında giderek önem kazanmaktadır (Higgins ve Coffey 2016, 18). Bununla paralel olarak dünya genelinde sürdürülebilirlik raporlaması yayınlayan firma sayısı ve raporlarda yer alan bilgilerin kapsamı da gün geçtikçe genişlemektedir (Thijssens, Bollen, ve Hassink 2016, 86).

2.2.Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Önemi

İşletmeler arasında sürdürülebilir performans ve uzun vadeli katma değerli stratejiler üzerine odaklanmanın yaygınlaşması, geleneksel finansal tabloların ötesinde işletmelerin faaliyetlerini tüm yönleriyle finans dışı verilerle destekleyerek yeni raporlama ve hesap verme yapılarına ihtiyaç duymalarını sağlamıştır. Bununla birlikte giderek artan sayıda paydaş ekonomik, yönetim, sosyal ve çevresel konularla ilgili olarak finansal verilerle ilişkilerin kurulduğu mali olmayan raporlamaları talep etmeye başlamıştır. Söz konusu raporlamalar arasında en yaygın olarak kullanılan sürdürülebilirlik raporlaması, işletme içi ve dışı çeşitli amaçların yerine getirilmesinde bir araç olarak kullanılabilir. İşletmelerin sürdürülebilirlik raporlamasının işletme içi ve dışı amaçları bulunmaktadır. İşletme içi amaçlar, sürdürülebilir bir gelişimin sağlanması, işletme performansının diğer işletmelerle karşılaştırılması ve değerlendirmelerin tam ve gerçekçi bir biçimde yapılabilmesi şeklinde sıralanabilir. İşletme dışı amaçlar ise yasalar, kurallar, düzenlemeler ve standartlara uyumu sağlamak ve yatırımcılarda dahil olmak üzere tüm menfaat sahipleri tarafından karar verme süreçlerinde kullanılması şeklinde sıralanabilir (Brockett ve Zabihollah 2012, 274)

Sürdürülebilirlik raporlaması, işletmelerin finansal performansı üzerinde olumlu etkiye sahiptir. Sürdürülebilirlik faaliyetleri düşük ve yüksek sürdürülebilirlik faaliyetleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yüksek düzeyli sürdürülebilirlik faaliyetleri yeni ürün ve süreç geliştirme odaklı olurken düşük düzeyli sürdürülebilirlik faaliyetleri mevcut ürün ve süreçlerin modifikasyonu ile ilgilidir. Her iki sürdürülebilirlik faaliyeti de yön ve eğilim açısından finansal performansla ilişkilidir. Özellikle yeni ürün ve süreç geliştirme odaklı sürdürülebilirlik faaliyetleri işletmelerin finansal performanslarına olumlu katkı sağlamaktadırlar. Bu işletmeler devlet kurumlarından daha yüksek miktarda mali yardım alabilmektedirler. Bu bağlamda işletmelerin sürdürülebilirlik faaliyetlerini geliştirilmesi ve söz konusu faaliyetlerin sürdürülebilirlik raporlamasıyla sunulması işletmenin finansal performansı açısından da önemlidir (Kurapatskie ve Darnall 2013, 59).

Ayrıca sürdürülebilirlik raporlaması yeşil pazarlamanın bir parçasıdır. İşletmeler sürdürülebilirlik faaliyetlerini bizzat yaparak ya da destekleyerek yeşil pazarlamayı etkin bir strateji aracı olarak kullanabilmektedirler. Burada işletme yöneticileri, sürdürülebilirlik konusundaki girişimlerini sürdürülebilirlik raporlarıyla paydaşlarına iletmektedir. Böylece yeşil ürün ve yeşil dağıtım uygulamaları işletmelerin ürün-pazar performansını olumlu yönde etkilemektedir (Leonidou, Katsikeas, ve Morgan 2013, 168).

Sürdürülebilirlik raporlaması, güçlü ekonomik büyümeye sahip işletmeler için de öneme sahiptir. Söz konusu işletmelerin yöneticileri yüksek kazançlarını, operasyonel güçlerini, büyüme verilerini ve kurumsal sosyal sorumluluk konusundaki faaliyetlerini dış dünyaya sunarken sürdürülebilirlik raporlamasını kullanmaktadırlar. Başarılı işletmelerin sürdürülebilirlik raporlaması konusundaki eğilimleri müşterilerinde sürdürülebilirlik raporlaması yapan işletmelerin daha başarılı olduğu algısına varmalarına neden olmaktadır (Peri ve Marki 2013, 35).

2.3.Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Raporlama Teorileri

Kuruluşlar, çeşitli nedenlerden dolayı sürdürülebilirlik bilgilerini açıklamak isteyebilirler. Etik kaygılar, ekonomik ve itibari faydalar, dış baskılar, yenilik arzusu ve çalışanların motivasyonu bu nedenler arasında sayılabilir. Çalışmanın bu kısmında kuruluşları, sürdürülebilirlik bilgilerini açıklamaya iten nedenler meşruiyet teorisi, paydaş teorisi ve kurumsallaşma teorisi başlıkları altında sınıflandırılmış ve aşağıda her bir teori açıklanmıştır.

2.3.1.Meşruiyet Teorisi

Kurumsal, sosyal ve çevresel raporlama alanındaki önemli teorilerden birisi meşruiyet teorisidir. Örgüt perspektifinde meşruiyet ilk olarak Lindblom (1994) tarafından bir varlığın parçası olduğu daha büyük sosyal sistem ile uyumlu olduğunu ortaya çıkaran durum olarak tanımlanmıştır (Deegan, 2007, 127-128). Suchman (1995) ise meşruluğu “Bir varlığın eylemlerinin, toplumsal olarak inşa edilmiş bazı normlar, değerler, inançlar ve tanımlar sistemi içerisinde arzu edilir, uygun veya uygun olduğu yönünde genel bir algının var olduğu varsayımı” olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle meşruiyet teorisyenleri, örgütün davranışlarının toplum tarafından kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır (Suchman (1995, 574).

Kuruluşların sürdürülebilirlik bilgilerini açıklama teorileri arasında en baskın olanı meşruiyet teorisidir (Deegan ve diğerleri 2002, 313). Meşruiyet teorisinde, sürdürülebilirlik raporlamasının, toplumsal beklentilerle kurumsal uygunluğu göstermek arzusundan dolayı ortaya çıktığı savunulmaktadır (Owen 2008, 247).

Meşruiyet teorisyenleri, kuruluşların, “toplumsal bir sözleşmeye” sahip olduklarını ve değer sistemleriyle toplum arasında “uyum” sağlamaya çalıştıklarını savunmaktadırlar. Sürdürülebilirlik raporlarında yer alan bilgiler, kuruluşun paydaşlarının destek ve onayını alması ve onlara yön verebilmesi için önemli bir unsur olarak stratejik bir rol oynamaktadır. Ayrıca söz konusu bilgiler, kuruluşun faaliyetlerine meşruiyet kazandırmasına büyük ölçüde yardımcı olmaktadır (Gray ve diğerleri 1996, 45).

2.3.2. Paydaş Teorisi

Kuruluşların sürdürülebilirlik raporlaması yayınlamaları konusunda ikinci teori paydaş teorisidir. “Paydaş” terimi, yatırımcılar, çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, hükümet ve toplum gibi örgütün amaç ve faaliyetlerini etkileyebilecek veya bunlardan etkilenebilecek herhangi bir grup veya kişiye ifade etmektedir (Freeman 1984).

Paydaş teorisi, (Freeman 1984)’in paydaş yaklaşımı ve (Ullmann 1985)’in paydaşların bakış açısını kurumsal sosyal sorumluluk raporları ve bilgilendirmeye ilişkilendirmiş olduğu çalışmalara dayanmaktadır. Paydaş teorisinde sürdürülebilirlik raporları, etik bir hesap verilebilirlik aracı olarak veya diğer örgütlerin, grupların yada ilgili tarafların taleplerine cevap vermek için stratejik bir yönetim aracı olarak ele alınmaktadır. Kuruluşlar, sürdürülebilirlik açıklamalarında, kuruluş üzerinde etkili olan veya kuruluşun etkilediği paydaş taleplerini “ne ve nasıl” soruları ekseninde değerlendirmektedir (Mitchell ve diğerleri 1997, 865).

2.3.3. Kurumsallaşma Teorisi

Kurumsallaşma; çevresel değişimiyle birlikte örgütsel değişiminin oluşması, öğrenilmesi ve bu yeni duruma uygun standartların geliştirilmesi ve sürdürülmesi süreci olarak tanımlanmaktadır (Özgener 2016, 125). Geleneksel yönetim anlayışında, işletme yöneticileri kendilerini sadece işletme hissedarlarına karşı sorumlu hissederken; kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımında, hesap verebilirliğin kapsamı genişletilmiştir. İşletmenin tüm paydaşlarına yönetim stratejisi, yönetim yaklaşımı, vaatler ve faaliyetlerin sosyal ve çevresel konulardaki etkileri hakkında bir değerlendirme sunmakta olan sürdürülebilirlik raporları kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımında önemli bir araç olarak görülmektedir. Bazı işletmeler sürdürülebilirlikle ilgili faaliyetleri hakkında internet sitelerinde bilgi verirken bazı işletmeler ise “sürdürülebilirlik raporu” hazırlayarak söz konusu bilgileri bu raporlarda tüm paydaşlarına sunmaktadırlar. Bu bağlamda sürdürülebilirlik politikalarının işletmelerin kurumsal itibarını artırdığı ve bu itibarın işletmenin marka değerine yansıtıldığı düşünülmektedir (Owen 2008, 248).

Kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımı kısa vadede araştırma, eğitim faaliyetleri ve risk yönetimine ilişkin ek maliyetler ortaya çıkarsa da uzun dönemde yeni teknolojilerin kullanılması ve kurumsal kültürdeki değişimle birlikte işletmenin performansını artırmaktadır. Kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımını benimseyen işletmeler toplumun gözünde meşruiyet kazanmakta,

toplumun desteğini arkasına alan işletmelerin ise rakiplerine rekabet üstünlüğü sağlaması kaçınılmaz olmaktadır (Gençoğlu ve Aytaç 2016, 64).

Kurumsallaşma teorisi gereği kuruluş paydaşlarının, kuruluşun faaliyetleriyle ilgili kuruluşa eleştiri ve öneri getirmesi beklenmektedir. Bu noktada sürdürülebilirlik raporlarının söz konusu eleştiri ve önerileri getirmede etkili bir iletişim aracı olduğu kabul edilmektedir (Maas ve diğerleri 2016, 7).

2.4.Sürdürülebilirlik Raporlarının İçerik Kalitesini Konu Edinmiş Çalışmalar

Aşağıda sürdürülebilirlik raporlarının içerik kalitesini konu edinmiş ulusal ve uluslararası literatürde kabul görmüş araştırmaların bir kısmına yer verilmiştir.

Dincer (2011), çalışmasında firmaların sahiplik yapılarıyla kurumsal sosyal sorumluluk raporları üzerindeki olası etkilerini araştırmıştır. Çalışmada (Ullmann 1985)'ın çalışmasında kullanmış olduğu teorik çerçevede İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda üç farklı sektörde faaliyet gösteren 92 firma üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda belirli paydaşların (hükümet ve alacaklılar) KSS raporunun yayınlanması üzerinde önemli etkilerinin olduğu, ekonomik performansın ise KSS raporunun yayınlanması üzerinde etkisiz olduğu tespit edilmiştir.

Bayoud ve diğerleri (2012), çalışmalarında kurumsal sosyal sorumluluk raporlarıyla kurumsal itibar arasındaki ilişkiyi paydaş teorisi kapsamında nitel ve nicel yöntemleri kullanarak incelemiştir. Çalışma Libya'da faaliyet gösteren 40 firma üzerinde uygulanmış ve çalışma sonucunda paydaşlardan gelen baskılar sonucunda firmaların KSS raporlarını yayınlamalarının firmaların kurumsal itibarlarıyla güçlü bir ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir.

Amran ve diğerleri (2014), çalışmalarında sürdürülebilirlik raporlaması kalitesine yönelik yönetim yapısının etkisini incelemiştir. Çalışma kapsamına 2010 yılında 113 firmanın yayınlamış oldukları sürdürülebilirlik raporları dahil edilmiştir. Çalışmada analiz kapsamına alınmış olan sürdürülebilirlik raporlarının güvence beyanları ve yönetim yapıları üzerine yapılmış olan içerik analizi sonucu rapor kalitesi bağımlı değişken olarak alınmıştır. İçerik analizinde (Clarkson ve diğerleri 2008)'nin çalışmalarında kullanmış oldukları puanlama modeli değiştirilerek kullanılmıştır. Yayınlanan raporlar aşağıda yer alan kriterler doğrultusunda analiz edilmiştir.

Sürdürülebilirlik raporlama ilkelerinin benimsenmesi.

Raporlarda açıklanan bilgilere ilişkin bağımsız güvence beyanı.

Çevresel veya sosyal performanslar üzerine periyodik olarak yapılmış bağımsız denetimler.

Bağımsız kuruluşlar tarafından çevre ve sosyal konulara ilişkin 4 sertifikasyon.

Çevre etkisi açısından ürün güvenliği sertifikaları.

Dışarıdan kurumsal sosyal sorumlulukla ilgili olarak alınmış ödül.

Raporlama sürecinde paydaş katılımı.

İlgili ülkede Enerji Bakanlığı veya Çalışma Bakanlığı tarafından desteklenen kurumsal sosyal sorumluluk programlarına gönüllü olarak katılım.

Çevre ve iş gücü yönetimi uygulamalarını geliştirmek için sektöre özgü dernek veya kuruluşlara katılım.

Çevresel ve iş uygulamalarını geliştirmek için diğer dernek veya kuruluşlara katılım.

Yukarıda yer alan kriterler 1 puan olarak değerlendirilmiş ve en yüksek puan 10 olarak belirlenmiştir. Çalışmada rapor kalitesiyle ilişkilendirilmek istenen değişkenler ise yönetim kurulu bileşeni, yönetim kurulu büyüklüğü, bağımsızlık, cinsiyet farklılığı, KSS stratejisi, örgütsel misyon ve vizyon, KSS komitesinin varlığı ve STK'lar ile işbirliğidir. Çalışma sonucunda işletmelerin vizyon ve misyon bildirimleri ve STK'lar ile beslenen stratejik ortaklıkların KSS raporlamasında rapor kalitesiyle pozitif yönlü bir ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Jennifer ve diğerleri (2015), çalışmalarında finansal raporlama kalitesi ile KSS raporlarında yer alan bilgilerin kalitesi arasındaki ilişkiyi analiz etmişlerdir.

Çalışma kapsamına 2002 – 2010 yılları arasında borsada işlem görmeyen firmaların yayınlamış oldukları 747 rapor alınmıştır. Çalışmada GRI göstergelerine göre düzenlenmiş olan KSS raporları 0 ila 3 puan arasında puanlanmıştır. Puanlama yapılırken yayınlanan KSS raporu GRI göstergelerini baz almıyor ise 0, rapor GRI göstergelerini temel alıyor ve basit düzeydeyse 1, rapor GRI göstergelerini temel alıyor ve normal düzeydeyse 2, rapor GRI göstergelerini temel alıyor ve ileri düzeydeyse 3 puan verilmiştir. Ayrıca çalışmada raporlar şirket hakkında tüm bilgilere yer vermesi, karşılaştırılabilir olması ve anlaşılabilir olması açılarından da sınıflandırılmıştır. Çalışma sonucunda yüksek kaliteli finansal bilgi sunan firmaların KSS raporlarında yer alan bilgilerinde yüksek kaliteye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Romolini ve diğerleri (2015), çalışmalarında üniversitelerin yayınlamış oldukları sürdürülebilirlik raporlarının kalitesini konu edinmişlerdir. Çalışmada 2012 yılında yayınlanmış olan raporlar GRI'nin veritabanından temin edilerek yine GRI'ye göre kategorize edilmiş her bir göstergeyle puanlama yapılmıştır. Örneğin GRI'de çevre kategorisi altında 9 gösterge yer almaktadır. İncelenen rapor söz konusu göstergelerden kaç tanesine raporunda yer vermiş ise her bir gösterge 1 puanla çarpılarak kategoriler bazında raporun puanlaması yapılmıştır. Çalışma sonucunda sürdürülebilirlik raporlaması konusunun daha çok gelişime ihtiyaç duyduğu tespit edilmiştir. Hąbek ve Wolniak (2016), çalışmasında KSS raporlamasının gün geçtikçe yaygınlaştığını buna karşın raporların içerik kalitelerinin aynı düzeyde olmadığı varsayımıyla Avrupa Birliği üyesi ülkelerde yayınlanmış olan KSS raporlarının niceliksel ve niteliksel olarak analizini yapmıştır. Çalışma kapsamına 2012 yılında yayınlanmış olan 581 rapor alınmıştır. Çalışmada rapor kalitesini belirlemek için kullanılan göstergeler iki kategoride sınıflandırılmıştır.

Söz konusu sınıflandırma ve göstergeler aşağıda Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Håbek ve Wolniak'in Araştırmalarında Kullanılmış Oldukları Rapor Kalitesi Göstergeleri

İlgililik Göstergeleri	Güvenilirlik Göstergeleri
Sürdürülebilirlik Stratejisi	Doğrulanabilirlik
Önemli Paydaşlar	Temel Raporlama İlkeleri
Hedefler	Veri Kalitesi
Zaman İçerisindeki Eğilimler	Paydaş Diyalog Sonuçları
Performans Göstergeleri: Pazar Yeri	Geri Bildirim
Performans Göstergeleri: Çalışma Yeri	Bağımsız Denetim
Performans Göstergeleri: Çevre	
Performans Göstergeleri: İletişim	
İyileştirme Çalışmaları	
İş Süreçlerine Entegrasyon	
Yönetici Özeti	

Kaynak: Håbek ve Wolniak 2016.

Çalışmada yukarıda Tablo 1'de yer alan göstergeler dikkate alınarak araştırma kapsamına alınmış olan raporlar incelenmiştir. Her bir raporun puanlanmasında ilgili kategorideki göstergelerden raporda bahsedilen gösterge sayısı oranlanarak kategori puanı oluşturulmuştur. Sonrasında iki kategoride toplanan puanlar söz konusu firmanın rapor puanı olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan puanlarla ülkeler bazında yayınlanmış olan raporların kalitesi belirlenmiştir.

Dubravka (2017), çalışmasında Hırvatistan'daki firmaların yayınlamış oldukları sürdürülebilirlik raporlarının düzeylerini belirlemek ve söz konusu raporlarda yer alan bilgilerin paydaşlara olan faydasını tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmada sosyal ve çevresel konularda belirlenmiş olan 14 adet gösterge kullanılmıştır. Çalışmada sürdürülebilirlik raporunun kalitesi, firma büyüklüğü (çalışan sayısı), faaliyet gösterilen sektör ve borsada işlem görüp görmeme unsurlarıyla ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda rapor kalitesiyle firma büyüklüğü arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Rapor kalitesi ve faaliyette bulunulan sektör ile rapor kalitesi ve borsada işlem görüp görmeme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Boiral ve diğerleri (2017), çalışmalarında yayınlanmış olan sürdürülebilirlik raporlarına güvence hizmeti sağlayan firmaların sürdürülebilirlik raporlarının sınırlılıkları ve GRI'nin raporlama çerçevesine ilişkin görüşlerini tespit etmeye çalışmışlardır. Çalışma kapsamına 2006 – 2013 yılları arasında GRI G-3 raporlama çerçevesine uygun olarak madencilik ve enerji sektöründe faaliyet gösteren firmaların yayınlamış olduğu 301 rapor dahil edilmiştir. Çalışmada

içerik analizi yöntemi uygulanmış ve kalitatif analiz yazılımı olan QDA Miner programıyla veriler analiz edilmiştir. Sürdürülebilirlik raporlarındaki güvence beyanları raporlardan çıkarılarak söz konusu yazılama aktarılmıştır. Çalışma sonucunda sürdürülebilirlik raporları için düzenlenmiş olan güvence beyanlarının üçte ikilik kısmının sınırlı seviyede güvence sağladığı tespit edilmiştir. Bu durum sürdürülebilirlik raporlarıyla ilgili güvence beyanlarında doğrulama sürecinin kapsamlı bir şekilde yapılmadığı ve sonuca ihtiyatlı bir yaklaşım sergilendiği şeklinde yorumlanmıştır.

3. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLARININ İÇERİK KALİTESİNİN BELİRLENMESİ: BİST SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK ENDEKSİNDE BİR UYGULAMA

ÖS
342

3.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi:

Türkiye’de (kar amacı güden ve gütmeyen) kuruluşların sürdürülebilirlik raporu yayınlamaları yasalarla zorunlu değildir. Kuruluşlar kendi istekleri doğrultusunda sürdürülebilirlik raporu yayınlamaktadırlar. Yasal zorunluluk olmamasına rağmen son 10 yılda sürdürülebilirlik raporlaması yayınlayan firma sayısında önemli derecede artış bulunmaktadır. Bu bağlamda yayınlanan sürdürülebilirlik raporlarının niteliksel olarak incelenmesi de önem arz etmektedir. Ancak, literatürde sürdürülebilirlik raporlarının niteliklerini belirlemek için yapılmış olan çalışmalarda kullanılan içerik analizi puanlamalarında GRI’nin raporlama kılavuzunda yer alan denge, karşılaştırılabilirlik, doğruluk, zamansal tutarlılık, netlik ve güvenilirlik kriterlerini direkt olarak dikkate almadıkları görülmektedir. Bu durum GRI’lerin amaçlarına etkin şekilde katkı sağlayamaması açısından son derece kaygı vericidir. Bu kaygılardan yola çıkarak çalışmanın amacı, yayınlanmış olan sürdürülebilirlik raporlarının niteliksel olarak değerlendirilebilmesine olanak sağlayabilecek ve GRI’nin içerik analizlerinde kullanılacak etkin bir puanlama modeli geliştirmektir.

Yapılan bu çalışma ile birlikte sürdürülebilirlik raporlamasının Türkiye’de ki mevcut durumu ortaya konularak literatüre katkı sağlanmış olacaktır. Böylece sürdürülebilirlik raporlaması yayınlayan veya yayınlamayı planlayan kuruluşlar mevcut durumu ve kendi durumlarını kıyaslama olanağına sahip olabileceklerdir. Bununla birlikte rapor yayınlayan veya yayınlayacak olan kuruluşların, rapor içeriğinde yer alan bilgilerin kalitesini ölçme ve kaliteyi etkileyen faktörler üzerinde yoğunlaşarak daha kaliteli raporlama yapmaları beklenmektedir. Ayrıca yayınlanmış olan raporlarda “Denge”, “Karşılaştırılabilirlik”, “Doğruluk”, “Zamansal Tutarlılık”, “Netlik”, ve “Güvenilirlik” kriterlerinden hangisi veya hangilerinin mevcut olup olmadığı, hangisi veya hangilerinin geliştirilmesi gerektiği belirlenmiş olacaktır. Böylelikle raporların temel hazırlanma nedeni olan paydaşların doğru bilgilendirilmesine katkı sağlanmış olacaktır. Diğer yandan paydaşların, rapor sunan kurumların ekonomik, çevresel ve sosyal performanslarını etkin değerlendirmesi mümkün olacaktır.

3.2.Araştırmanın Kapsamı

Araştırma kapsamına 2014 ve 2015 yıllarında Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan 10 firmanın yayınlamış olduğu 20 sürdürülebilirlik raporu dahil edilmiştir.

Analizin, BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan firmalar üzerinde yapılma nedeni, söz konusu endekste yer alabilmek için BİST'in çeşitli kıstaslar doğrultusunda firmalar arasında seçim yapması ve söz konusu firmaların sürdürülebilirlik raporlaması konusunda endekste yer almayan ve rapor yayınlayan diğer firmalara göre daha tecrübeli ve konuya daha fazla hakim oldukları varsayımından kaynaklanmıştır. Tablo 2'de araştırma kapsamına alınmış firmalar ve analizde söz konusu firmalar için kullanılan kısaltma adlar yer almaktadır.

Tablo 2. Analiz Kapsamına Alınan Firmalar

	Firma	Analizde Kullanılan Kısa Adı
1	Anadolu Efes Biracılık ve Malt Sanayii A.Ş.	AEFES
2	Akenerji Elektrik Üretim A.Ş.	AKENR
3	Arçelik A.Ş.	ARCLK
4	Brisa Bridgestone Sabancı Lastik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	BRISA
5	Tüpraş- Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş.	TUPRAS
6	Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş.	TOFAS
7	Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.	FROTO
8	Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş.	OTKAR
9	Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.	SISE
10	Çimsa Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.	CIMSA

Tablo 2'de yer alan firmalardan 2015 yılında 2014 yılı için ve 2016 yılında 2015 yılı için GRI-G4 raporlama ilkeleri çerçevesinde, Türkçe dilinde ve imalat sektöründe faaliyet gösterip çevresel, ekonomik ve toplumsal açılardan önemli etkiye sahip olduğu düşünülen 10 firmanın yayınlamış olduğu sürdürülebilirlik raporları analiz kapsamına alınmıştır. Araştırma kapsamının 10 firmanın yayınlamış olduğu 20 sürdürülebilirlik raporuyla sınırlandırılma gerekçesi şu şekilde açıklanabilir.

GRI'nin 3 kategori altında toplam 91 göstergesi yer almaktadır. Araştırmada her bir göstergenin 6 farklı rapor kalite bileşeni tarafından ayrı ayrı incelemeye tabi tutulduğu dikkate alındığında raporda yer alan göstergeler 546'kez incelenmiş olacaktır. Bu rakam araştırma kapsamına alınmış olan 20 raporda 10.920'ye ulaşacaktır. Bu bağlamda daha fazla raporun değerlendirmeye alınması durumunda zaman ve dikkat dağılması kısıtları araştırma kapsamının yeterliliğini destekleyici unsurlar arasında yer almaktadır. Yine araştırmanın 2014 ve 2015 yıllarıyla sınırlı tutulması BİST sürdürülebilirlik endeksinin ilk olarak 2014 yılında uygulamaya konulmuş olmasıdır. Bu şekilde uygulamanın başladığı ilk yıl ve sonraki yıl mevcut durum tespit edilmeye çalışılacaktır.

3.3.Araştırmanın Yöntemi:

Sürdürülebilirlik raporlarının niteliksel olarak değerlendirilebilmesine olanak sağlayacak etkin bir puanlama modeli geliştirmek amacıyla araştırmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi yöntemiyle geliştirilen puanlama modeli 4 aşamadan oluşmaktadır. Bunlar göstergelerin puanlanması, unsur puanlarının hesaplanması, kategori puanlarının hesaplanması ve rapor kalite bileşeni puanlarının hesaplanmasıdır.

3.3.1.Göstergelerin Puanlanması

Rapor kalite bileşeni puanının hesaplanmasında, ilk aşama içerik analizi yöntemiyle göstergelerin puanlanmasıdır. GRI raporlama kılavuzunda 3 temel kategori yer almaktadır. Bu kategoriler, çevresel, ekonomik ve sosyal unsurları barındırmaktadır. Sosyal kategorisi ise kendi içerisinde dört alt kategoriye ayrılmakta olup söz konusu alt kategoriler insana yaraşır iş, insan hakları, toplum ve ürün sorumluluğu şeklindedir. Ayrıca her bir kategorinin altında unsurlar ve söz konusu unsurları oluşturan göstergeler yer almaktadır.

GRI’de bir raporun nitelik değerlendirmesi yapılırken 6 kriter kullanılmaktadır. Bu kriterler denge, doğruluk, karşılaştırılabilirlik, netlik, zamansal tutarlılık ve güvenilirliktir. Raporların nitelik değerlendirmesine imkan tanıyacak bir modelin geliştirilmesinde bu 6 kriter esas alınmalıdır. Önerilen modelde bu 6 kriter açısından incelemeye alınmış olan raporlardaki göstergeler ayrı ayrı puanlamaya dahil edilecektir. Modelde gösterge puanlarının hesaplanabilmesi için geliştirilen formül şu şekildedir;

Formül-1

$$\text{Gösterge Puanı} = \text{Denge Puanı} + \text{Karşılaştırılabilirlik Puanı} + \text{Doğruluk Puanı} + \text{Zamansal Tutarlılık Puanı} + \text{Netlik Puanı} + \text{Güvenilirlik Puanı}$$

Formül-1’de yer alan notasyonların açıklamaları ise şöyledir;

Denge Puanı = Gösterge hem olumlu hem olumsuz sonuçları bildiriyor ise 1 puan, bildirmiyor ise 0 puan değeri verilecektir. Örneğin AEFES firmasının 2014 yılı sürdürülebilirlik raporunda su yönetimi unsurunda yer alan ifade şu şekildedir. “....Her ne kadar 2015’e ilişkin su tüketimine yönelik hedeflerimize doğru büyük bir bağlılıkla çalışıyorsak ve toplam su tüketim rakamlarında kayda değer bir düşüş yakalamış olsak da pazardaki dalgalanmalardan ötürü oluşan düşük satış hacmi ürün başına su tüketim hedeflerinin yakalanmasını olumsuz etkilemektedir....” Görüldüğü üzere söz konusu göstergeyle ilgili olarak olumlu ifadelerin yanında olumsuz ifadeler de yer verilmiştir. Bu şekilde göstergelerle ilgili olarak hem olumlu hem olumsuz durumlar bir bütün halinde raporda yer almış ise söz konusu unsurun denge puanı 1 olarak verilmiştir. Bu iki durum (hem olumlu hem olumsuz) aynı anda verilmeseydi, sadece olumlu ifadeler yer almış olsaydı bile 0 puan verilecektir. Örneğin, TUPRS firmasının 2015 yılı sürdürülebilirlik raporunda şu ifadeler yer almaktadır; “Tüpraş, iş sağlığı ve güvenliği süreçlerini etkin risk değerlendirme ve sürekli öğrenme anlayışıyla yöneterek iş güvenliği risklerini azaltmakta ve potansiyel risklere karşı önlem seviyesini yükseltmektedir. Risk Değerlendirme Tablosu (RDT), Tehlike ve Etkileri Yönetim Süreci (TEYS), Olay Sınıflandırma, Araştırma ve

Raporlama (OSAR), Müteahhit SEÇ Yönetim Sistemi, Tüpraş Takip Sistemi (TTS) gibi birçok şirket içi ve uluslararası standart, risk değerlendirme sistematiği ve çalışma prosedürü takip edilerek emniyet riskleri bertaraf edilmektedir. Alınan önlemlere rağmen ortaya çıkan durumlarda analiz ve öğrenme prosedürleri yürütülerek söz konusu durumun bir daha yaşanmasının önüne geçilmektedir.” Görüldüğü üzere iş sağlığı ve güvenliği konusuyla ilgili söz konusu ifadeler arasında olumlu yönlerden bahsedilirken hiçbir olumsuz yönden bahsedilmemiştir. Dolayısıyla böyle bir durumda söz konusu gösterge 0 puan olarak değerlendirilmiş ve puanlanmıştır.

Karşılaştırılabilirlik Puanı = Gösterge yıllık bazda karşılaştırılabilir verileri sunuyor ise 1 puan, sunmuyor ise 0 puan değeri verilecektir. Örneğin ARCLK firmasının 2015 yılında yayınlamış olduğu sürdürülebilirlik raporunda sosyal performans verileri yıllar itibariyle bir tablo halinde sunulmuştur. Bu durumda rapor kullanıcıları firmanın yıllar itibariyle performansını karşılaştırabilmektedir. Raporda yer verilen göstergeler yıllar itibariyle karşılaştırılabilir veriler sunuyor ise 1 puan verilmiştir. Benzer şekilde SISE firmasının 2015 yılı sürdürülebilirlik raporunda iş sağlığı ve güvenliği eğitimleriyle ilgili olarak raporlama döneminde verilen eğitimlerin saat, kişi, iş ortağı gibi detaylı bilgilerine yer verilmiştir. Ancak söz konusu bilgiler sadece raporlama dönemiyle ilgili olup önceki dönemlere ilişkin bilgiler yer almamaktadır. Dolayısıyla rapor kullanıcılarının verilen eğitimleri yıllar itibariyle karşılaştırabilme imkanları bulunmamaktadır. Böyle bir durumda söz konusu gösterge 0 olarak puanlanmıştır.

**ÖS
345**

Doğruluk Puanı = Gösterge ölçülmüş verileri gösteriyor ise 1 puan, göstermiyor ise 0 puan değeri verilecektir. Örneğin BRISA firmasının 2015 yılı sürdürülebilirlik raporunda şu ifadeler yer almaktadır. “...869.000 USD çevre koruma ve yatırım harcaması yaptık, 2008 yılına kıyasla ton başına düşen emisyon miktarımız %10 azalttık, yeşil ofis programı kapsamında 2014 yılına kıyasla organik atık miktarımızı %17,5 oranında azalttık, tüketici lastiklerinde yuvarlanma direnci etiket değeri C ve üstü olan ürünlerimizin satış portföyümüzdeki payı %32....” Görüldüğü üzere söz konusu göstergeyle ilgili olarak ölçülmüş verilere yer verilmiştir. Bu şekilde ölçülmüş veriler sunan göstergeler 1 puan olarak puanlanmıştır. AEFES firmasının 2015 yılı sürdürülebilirlik raporunda şu ifadeler yer almaktadır. “Anadolu Efes’in tüm iş ortakları için karlı ve sürdürülebilir bir iş modeli oluşturma amacına uygun olarak tasarladığı değer zinciri sistemi, kuruluşundan günümüze devam eden başarısının da temelinde yatmaktadır. Bu kapsamda tedarikçilerden, bayi, distribütör ve satış noktalarına, Anadolu Efes’in geleceğine yatırım yapan paydaşlarla uzun vadeli iş ortaklıkları kurularak yaratılan değer artırılması hedeflenmektedir. Bunun gerçekleştirilmesi için de iş ortaklarının iş başarısının yanı sıra çalışma ilkeleri ve faaliyet koşulları bakımından da gelişimi için çeşitli gelişim faaliyetleri yürütülmektedir.” İfadelerden de anlaşılacağı üzere tedarikçilerin seçimiyle ilgili verilen bilgiler arasında ölçülmüş, doğrulanabilir bilgiler yer almamaktadır. İfadelerde çeşitli gelişim faaliyetlerinin yürütüldüğünden bahsedilirken söz konusu faaliyetlerin neler olduğu, hangi zamanlarda yapıldığı, kimlerin katıldığı gibi doğrulanabilir bilgilere yer verilmemiştir. Bu şekilde bilgilerin yer aldığı göstergeler 0 puan olarak değerlendirilmiştir.

Zamansal Tutarlılık Puanı = Göstergede yer alan bilgiler raporlama dönemine ilişkin henüz yeni bilgi niteliğinde ise 1 puan, değilse 0 puan değeri verilecektir. Örneğin OTKAR firmasının 2015 sürdürülebilirlik raporunda şu ifadeler yer almaktadır. “.... Otokar, 2015 yılında 275.123 metreküp taze su tüketimi gerçekleştirirken, toplam 149.735 metreküp suyu geri dönüştürerek ya da geri kazanılarak üretime döndürülmesini sağlamıştır. Böylelikle yıl

içerisinde toplam su ihtiyacının %35'i geri kazanılan suyla karşılanmıştır....” Örnekte olduğu gibi raporda yer verilen göstergelere ilişkin bilgiler henüz yeni bilgi niteliğindeyse 1 puan verilmiştir. FROTO firmasının 2015 yılı için yayınlamış olduğu sürdürülebilirlik raporunda şu ifadeler geçmektedir. “...2013 ve 2014 yıllarında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Genel Müdürlüğü tarafından “Çalışma Hayatında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” birincilik ödülüyle onurlandırıldık...” Firma 2015 yılı faaliyetleri için 2016 yılında sürdürülebilirlik raporu yayınlamıştır. Ancak söz konusu raporda çalışanlarıyla ilgili gösterge için vermiş olduğu bilgiler 2013 ve 2014 yıllarına ait bilgilerdir. Dolayısıyla söz konusu bilgilerin raporlama dönemine ilişkin güncel bilgi olmadığı görülmektedir. Bu şekilde raporlarda yer alan bilgiler raporlama dönemi için güncel bilgi niteliği taşıyor ise 0 puan olarak değerlendirilmiştir.

ÖS
346

Netlik Puanı = Gösterge paydaşların ihtiyaç duyduğu bilgileri içeriyor ise 1 puan, içermiyor ise 0 puan değeri verilecektir. Örneğin OTKAR firmasının 2015 yılı sürdürülebilirlik raporunda şu ifadeler yer almaktadır. “...Üretimde kullanılan malzemeler arasında ambalaj malzemeleri önemli bir yer tutmakta olup, plastik, metal, ahşap ve karton malzemelerinden üretilen ambalajların kullanım sonunda atık oluşturması söz konusu olmaktadır. Ambalaj malzemelerinin kullanımından kaynaklanan çevresel etkilerin düşürülmesi amacıyla bu malzemelerin öncelikle en uygun şekle sokma çalışmalarıyla azaltılması, daha sonra tekrar kullanımı sağlanmaktadır. Yeniden kullanımın mümkün olmadığı durumlarda ise geri dönüşüm uygulamaları hayata geçirilmektedir....” Örnekte yer aldığı gibi göstergelerle ilgili verilen bilgiler tüm rapor kullanıcıları tarafından aynı düzeyde ve her hangi bir araştırma ya da işleme kalmadan net bir şekilde anlaşılabilir ise 1 puan verilmiştir. CIMSA firmasının 2014 yılı sürdürülebilirlik raporunda emisyonlarla ilgili olarak şu ifadeler yer almaktadır. “2014 yılında çimento grubu döner fırın bacalarında NOx emisyonu 1465 gr/ton klinker olarak gerçekleşmiştir. Çimento fabrikaları grup ortalaması NOx emisyonları 2014 yılında geçen yıla göre azalarak, 718 mg/Nm3 olarak ölçülmüştür.” İfadelerden de anlaşılacağı üzere NOx emisyonu hakkında temel bilgi sahibi olmayan bir rapor kullanıcısı verilen bilgilerden herhangi bir şey anlayamayacaktır. Bu şekilde ifadelerin yer aldığı durumlar 0 puan olarak değerlendirilmiştir.

Güvenilirlik Puanı = Gösterge dış denetime tabi tutulmuş ise 1 puan, tutulmamış ise 0 puan değeri verilecektir. Raporda yer alan göstergelerin bağımsız dış denetime tabi tutulması durumunda 1 puan verilmiştir. Örneğin AEFES firmasının 2014 yılı raporunda EN-3 göstergesini bağımsız dış denetime tabi tuttuğunu raporunda belirtmiştir. Bu nedenle ilgili firmaya söz konusu gösterge için 1 puan verilmiştir. Benzer şekilde aynı firma 2015 yılı raporunda EN-3 göstergesini bağımsız dış denetime tabi tutmamıştır. Söz konusu yılda da ilgili gösterge için firmaya 0 puan verilmiştir.

Önerilen modelin, içerik analizinde puanlama yapılırken raporda bahsedilen her bir gösterge 6 farklı kriter doğrultusunda yukarıda yer alan temsil değerleri esas alınarak ayrı ayrı puanlanacaktır. Bu şekilde her bir göstergenin 6 farklı kalite kriteri açısından puanlaması yapılmış olacaktır.

3.3.2. Unsur Puanlarının Hesaplanması

Kategori puanı hesaplamasının ikinci aşamasını unsur puanlarının hesaplanması oluşturmaktadır. Bu aşamada her bir unsuru oluşturan göstergelerin birinci aşamada elde

edilmiş olan puanları toplanarak unsur puanı hesaplanmış olacaktır. Hesaplamada kullanılacak olan matematiksel formüller şu şekildedir;

$$\text{Unsur Denge Puanı} = \sum_1^n \text{Gösterge Denge Puanı}_1 + \dots + \text{Gösterge Denge Puanı}_n \quad \text{Formül 2}$$

$$\begin{aligned} \text{Unsur Karşılaştırılabilirlik } P = \\ \sum_1^n \text{Gösterge Karşılaştırılabilirlik } P_1 + \dots + \text{Gösterge Karşılaştırılabilirlik } P_n \end{aligned} \quad \text{Formül 3}$$

$$\text{Unsur Doğruluk Puanı} = \sum_1^n \text{Gösterge Doğruluk Puanı}_1 + \dots + \text{Gösterge Doğruluk Puanı}_n \quad \text{Formül 4}$$

$$\begin{aligned} \text{Unsur Zamansal Tutarlılık } P = \\ \sum_1^n \text{Gösterge Zamansal Tutarlılık } P_1 + \dots + \text{Gösterge Zamansal Tutarlılık } P_n \end{aligned} \quad \text{Formül 5}$$

$$\begin{aligned} \text{Unsur Netlik Puanı} = \\ \sum_1^n \text{Gösterge Netlik Puanı}_1 + \text{Gösterge Netlik Puanı}_2 + \dots + \text{Gösterge Netlik Puanı}_n \end{aligned} \quad \text{Formül 6}$$

$$\text{Unsur Güvenilirlik Puanı} = \sum_1^n \text{Gösterge Güvenilirlik Puanı}_1 + \dots + \text{Gösterge Güvenilirlik Puanı}_n \quad \text{Formül 7}$$

3.3.3.Kategori Puanlarının Hesaplanması

Rapor kalite bileşenin hesaplanmasında 3. aşama kategori puanlarının hesaplanması aşamasıdır. Her bir kategori için 6 kriter esas alınarak hesaplanacak puanlar için geliştirilen formüller şu şekildedir;

$$\text{Kategori Denge Puanı} = \sum_1^n \text{Unsur Denge Puanı}_1 + \dots + \text{Unsur Denge Puanı}_n \quad \text{Formül 8}$$

$$\begin{aligned} \text{Kategori Karşılaştırılabilirlik } P = \\ \sum_1^n \text{Unsur Karşılaştırılabilirlik } P_1 + \dots + \text{Unsur Karşılaştırılabilirlik } P_n \end{aligned} \quad \text{Formül 9}$$

$$\text{Kategori Doğruluk Puanı} = \sum_1^n \text{Unsur Doğruluk Puanı}_1 + \dots + \text{Unsur Doğruluk Puanı}_n \quad \text{Formül 10}$$

$$\begin{aligned} \text{Kategori Zamansal Tutarlılık } P = \\ \sum_1^n \text{Unsur Zamansal Tutarlılık } P_1 + \dots + \text{Unsur Zamansal Tutarlılık } P_n \end{aligned} \quad \text{Formül 11}$$

$$\text{Kategori Netlik Puanı} = \sum_1^n \text{Unsur Netlik Puanı}_1 + \dots + \text{Unsur Netlik Puanı}_n \quad \text{Formül 12}$$

$$\text{Kategori Güvenilirlik Puanı} = \sum_1^n \text{Unsur Güvenilirlik Puanı}_1 + \dots + \text{Unsur Güvenilirlik Puanı}_n \quad \text{Formül 13}$$

Yukarıda yer alan formüller yardımıyla her bir kategorinin rapor kalite bileşenleri açısından puanlaması yapılmış olacaktır. Daha açık bir ifadeyle her bir kategoriye oluşturan unsurların 6 farklı kalite bileşeni açısından önceki aşamalarda hesaplanmış olan puanları toplanarak ilgili kategorinin 6 farklı rapor kalite bileşeni açısından puanı hesaplanmış olacaktır.

3.3.4.Rapor Kalite Bileşeni Puanlarının Hesaplanması

Rapor kalite bileşeni puanlarının hesaplanmasının son aşamasında 6 farklı kategoride, bir önceki aşamada hesaplanmış olan puanların rapor kalite bileşenleri altında gruplandırılarak toplanması oluşturmaktadır. Rapor kalite bileşenlerinin hesaplanmasında kullanılacak olan matematiksel formüller şu şekildedir;

ÖS
348

$$Denge Puanı = \sum_1^6 \text{Kategori Denge Puan}_1 + \dots + \text{Kategori Denge Puan}_6 \quad \text{Formül 14}$$

$$\text{Karşılaştırılabilirlik Puanı} = \sum_1^6 \text{Kategori Karşılaştırılabilirlik } P_1 + \dots + \text{Kategori Karşılaştırılabilirlik } P_6 \quad \text{Formül 15}$$

$$\text{Doğruluk Puanı} = \sum_1^6 \text{Kategori Doğruluk Puan}_1 + \dots + \text{Kategori Doğruluk Puan}_6 \quad \text{Formül 16}$$

$$\text{Zamansal Tutarlılık Puanı} = \sum_1^6 \text{Kategori Zamansal Tutarlılık } P_1 + \dots + \text{Kategori Zamansal Tutarlılık } P_6 \quad \text{Formül 17}$$

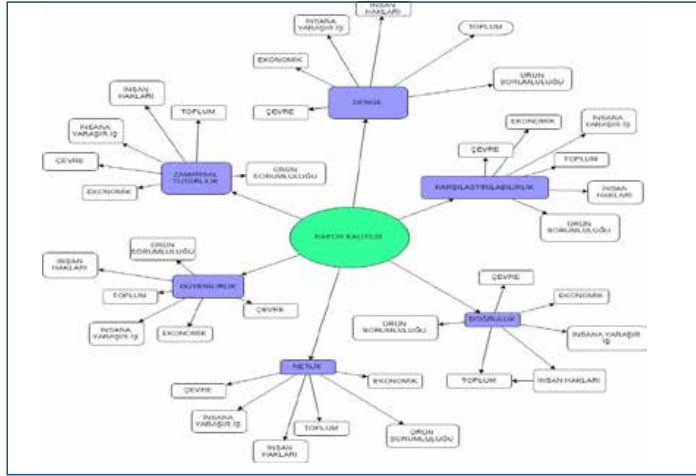
$$\text{Netlik Puanı} = \sum_1^6 \text{Kategori Netlik Puan}_1 + \dots + \text{Kategori Netlik Puan}_6 \quad \text{Formül 18}$$

$$\text{Güvenilirlik Puanı} = \sum_1^6 \text{Kategori Güvenilirlik Puan}_1 + \dots + \text{Kategori Güvenilirlik Puan}_6 \quad \text{Formül 19}$$

Yukarıda yer alan formüller yardımıyla yapılacak hesaplamalar sonrası her bir rapor kalite bileşeni puanı hesaplanabilecektir.

Bu şekilde araştırma kapsamına alınmış olan her bir sürdürülebilirlik raporunun 6 farklı bileşen altında puanı belirlenmiş olacaktır.

Şekil 1'de kriter bazında kategori puanlarını gösteren rapor kalite puanı modeli gösterilmektedir.

Şekil 1. Rapor Kalite Puanı Modeli – Kriterler Bazında Kategori Puanları

Şekil 1’de temsil edildiği üzere rapor kalitesi 6 farklı bileşenden meydana gelmektedir. Her bileşen rapor kalitesi için önemlidir ve ayrı düşünülemez. Yine her bileşenin 6 kategorisi yer almaktadır. Böylelikle model de analizi yapılan raporun, kalite bileşenleri ve kategoriler açısından puanlamaları görülebilecektir.

4. BULGULAR

Araştırma kapsamına alınmış olan firmaların sürdürülebilirlik raporları daha önce yukarıda verilmiş olan rapor kalite bileşenleri doğrultusunda ayrı ayrı puanlanmıştır. Puanlama farklı zaman ve farklı kişiler tarafından iki kez yapılmıştır. Bu durumun nedeni içerik analizinde puanlayıcılar arasındaki uyumun tespit edilmesine yöneliktir. Söz konusu uyumu belirlemek için yapılan hesaplamalarda Krippendorff Alfa yöntemi kullanılmıştır. Krippendorff Alfa katsayısı 1995 yılında Krippendorff tarafından geliştirilmiştir ve katsayının yorumlanmasında kullanılan düzeyler Tablo 3’de verilmiştir (Krippendorff 1995).

Tablo 3. Krippendorff Alfa Katsayısının Yorumlanmasına İlişkin Değer Aralıkları

α	Uyumun Gücü
< 0,67	Zayıf
0,67 - 0,80	Orta
0,80 <	Yüksek

Çalışmada Krippendorff Alfa katsayısı 0,86 olarak hesaplanmış ve puanlayıcılar arasındaki uyum gücü yüksek olarak belirlenmiştir. Yapılan içerik analizi sonucu araştırma kapsamına alınmış olan firmaların 2014 ve 2015 yıllarına ilişkin bileşenler bazında rapor kalite puanları 2014 yılı için Tablo 4’de 2015 yılı için ise Tablo 5’de yer almaktadır.

Tablo 4. Araştırma Kapsamına Alınan Firmaların 2014 Yılı Sürdürülebilirlik Raporu Kalite Puanları

Firmalar	Ekonomik						Çevresel					
	Denge	Karşılaştırılabilirlik	Doğruluk	Zamansal Tutarlılık	Netlik	Güvenilirlik	Denge	Karşılaştırılabilirlik	Doğruluk	Zamansal Tutarlılık	Netlik	Güvenilirlik
AKENR	1	1	2	4	4	0	11	10	11	5	10	1
AEFES	4	4	5	8	7	1	14	16	17	17	14	6
ARCLK	1	4	5	6	5	0	4	13	17	19	17	2
BRISA	3	7	7	9	8	0	10	23	23	28	25	3
CIMSA	1	4	7	9	9	0	1	12	12	13	13	0
FROTO	3	4	6	7	7	0	7	14	21	24	24	0
OTKAR	1	3	3	4	3	0	10	12	13	14	14	0
SISE	2	2	4	4	4	0	5	10	10	10	10	0
TOASO	2	4	5	7	6	0	9	17	19	24	22	5
TUPRS	1	4	5	7	6	0	7	11	14	15	15	0
	İş Gücü Uygulamaları ve İnsana Yaraşır İş						İnsan Hakları					
AKENR	5	10	8	11	10	0	0	0	0	0	0	0
AEFES	2	6	8	13	14	6	1	1	1	4	4	0
ARCLK	2	8	9	13	7	0	0	0	0	6	0	0
BRISA	3	11	11	16	13	4	0	4	4	8	8	0
CIMSA	4	5	9	15	11	0	0	0	6	8	8	0
FROTO	1	7	11	13	11	1	0	0	4	7	5	1
OTKAR	2	5	5	7	6	0	0	0	0	4	0	0
SISE	4	8	8	9	9	1	0	0	0	0	0	0
TOASO	0	8	10	14	11	0	0	0	2	8	6	0
TUPRS	0	5	7	7	10	0	0	0	1	4	4	0

	Toplum						Ürün Sorumluluğu					
	AKENR	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
AEFES	0	2	2	2	2	0	1	1	1	1	1	0
ARCLK	0	0	0	2	0	0	0	2	2	6	2	0
BRISA	2	4	4	5	10	1	1	2	2	7	8	0
CIMSA	2	1	4	4	5	0	0	4	5	9	9	0
FROTO	1	1	3	5	2	0	2	3	3	6	3	0
OTKAR	0	0	0	3	3	0	0	0	0	5	1	0
SISE	0	2	2	5	5	0	0	1	0	4	4	0
TOASO	0	0	5	6	5	0	0	0	1	6	4	0
TUPRS	0	0	0	2	1	0	1	1	1	4	3	1

Tablo 4’de araştırma kapsamına alınmış olan firmaların 2014 yılı bileşenler bazında rapor kalite puanları yer almaktadır. Tablo 4 incelendiğinde firmaların en yüksek puanları çevresel kategorisinden aldığı bu kategori altında ise en yüksek puanların zamansal tutarlılık bileşeninden aldıkları görülmektedir. Yine Tablo 4’de firmaların en düşük puanları sosyal kategorisinin alt kategorileri olan toplum, insan hakları, ürün sorumluluğu ve insana yaraşır iş ve iş gücü uygulamaları kategorilerinden aldıkları görülmektedir. Firmalar tüm kategoriler altında en düşük puanlarını güvenilirlik bileşeninden almışlardır. Bu durum firmaların raporlarında yer verdikleri bilgileri bağımsız dış denetime tabi tutturmayı önemsemedikleri yönünde yorumlanabilir.

Tablo 5. Araştırma Kapsamına Alınan Firmaların 2015 Yılı Sürdürülebilirlik Raporu Kalite Puanları

Firmalar	Ekonomik						Çevresel					
	Denge	Karşılaştırılabilirlik	Doğruluk	Zamansal Tutarlılık	Netlik	Güvenilirlik	Denge	Karşılaştırılabilirlik	Doğruluk	Zamansal Tutarlılık	Netlik	Güvenilirlik
AKENR	2	3	4	5	3	0	9	9	9	9	9	0
AEFES	1	2	2	2	2	0	7	17	17	20	18	0
ARCLK	3	3	3	6	6	0	4	13	13	19	19	2
BRISA	0	7	7	9	8	0	9	14	14	23	23	4
CIMSA	1	6	8	8	8	0	6	11	15	17	17	0

Sürdürülebilirlik Raporlarının İçerik Kalitesi: BİST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Uygulama

Ös
352

FROTO	0	4	5	8	8	0	4	18	23	24	23	0
OTKAR	1	3	3	4	3	0	8	12	14	14	14	0
SISE	1	3	6	6	6	0	6	11	11	15	14	0
TOASO	0	3	4	7	5	0	6	18	19	24	23	4
TUPRS	0	4	6	7	6	1	5	13	15	15	15	0
	İş Gücü Uygulamaları ve İnsana Yaraşır İş						İnsan Hakları					
AKENR	2	7	7	8	7	0	0	0	0	0	0	0
AEFES	1	8	8	11	11	0	0	1	1	5	4	0
ARCLK	1	7	7	12	12	0	0	1	1	6	4	0
BRISA	5	10	13	14	15	4	2	4	4	8	8	0
CIMSA	1	5	5	6	6	0	1	0	0	5	5	0
FROTO	1	7	7	13	13	0	3	0	0	7	7	1
OTKAR	2	5	5	7	6	0	0	2	2	4	2	0
SISE	1	6	9	10	10	1	0	0	0	4	4	0
TOASO	0	4	8	14	12	0	0	0	0	8	5	0
TUPRS	0	2	6	10	10	0	0	2	2	4	4	0
	Toplum						Ürün Sorumluluğu					
AKENR	1	2	2	2	2	0	1	0	1	1	1	0
AEFES	1	1	2	2	2	1	0	0	0	3	2	0
ARCLK	0	1	1	2	2	0	1	2	2	6	6	0
BRISA	2	2	3	5	8	0	1	2	2	3	4	0
CIMSA	0	0	0	4	4	0	1	0	0	4	4	1
FROTO	0	2	2	5	5	0	4	4	4	6	5	0
OTKAR	0	0	0	3	3	0	0	2	2	5	3	0
SISE	0	0	0	4	4	0	0	3	3	7	7	0
TOASO	2	1	4	6	6	0	0	1	2	5	5	0
TUPRS	0	0	0	2	1	0	1	1	1	4	3	1

Tablo 5’de araştırma kapsamına alınmış olan firmaların 2015 yılı bileşenler bazında rapor kalite puanları yer almaktadır. Tablo 5 incelendiğinde firmaların 2014 yılında olduğu gibi

en yüksek puanları çevresel kategorisinden aldığı görülmektedir. Yine Tablo 5’de firmaların 2014 yılında olduğu gibi en düşük puanları sosyal kategorisinden aldıkları görülmektedir. 2014 yılı bulgularında olduğu gibi firmalar her kategori altında en düşük puanları güvenilirlik bileşeninden almışlardır. Araştırma kapsamında ulaşılan diğer bir bulguda araştırma kapsamına alınmış olan işletmelerin 2014 ve 2015 yıllarına ait rapor kalite puanlarıdır. Tablo 8 ve Tablo 9’da işletmelerin 2014 ve 2015 yılı rapor kalite puanları yer almaktadır.

Tablo 6’da yer alan bilgiler incelendiğinde araştırma kapsamına alınmış olan işletmelerden en yüksek rapor kalite puanını BRISA işletmesinin 274 puanla aldığı, en düşük rapor kalite puanını ise 107 puanla AKENR işletmesinin aldığı görülmektedir. İşletmelerin rapor kalite puanlarında en yüksek puanları zamansal tutarlılık bileşeninden aldığı en düşük puanları ise güvenilirlik bileşeninden aldığı yine Tablo 6’da yer alan verilerden elde edilen diğer bir bulgudur. Tablo 7’de 2015 yılında işletmelerin almış olduğu rapor kalite puanları yer almaktadır.

Tablo 6. 2014 Yılı Rapor Kalite Bileşeni Puanları

2014 YILI RAPOR KALİTE BİLEŞENİ PUANLARI								
İŞLETME	DENGE	KARŞILAŞTIRILABİLİRLİK	DOĞRULUK	ZAMANSAL TUTARLILIK	NETLİK	GÜVENİLİRLİK	Toplam	
AKENR	17	21	22	21	25	1	107	
AEFES	22	30	34	45	42	13	186	
ARCLK	7	27	33	52	31	2	152	
BRISA	19	51	51	73	72	8	274	
CIMSA	8	26	43	58	55	0	190	
FROTO	14	29	48	62	52	2	207	
OTKAR	13	20	21	37	27	0	118	
SISE	11	23	24	32	32	1	123	
TOASO	11	29	42	65	54	5	206	
TUPRS	9	21	28	39	39	1	137	

Tablo 7. 2015 Yılı Rapor Kalite Bileşeni Puanları

2015 YILI RAPOR KALİTE BİLEŞENİ PUANLARI							
İŞLETME	DENGE	KARŞILAŞTIRILABİLİRLİK	DOĞRULUK	ZAMANSAL TUTARLILIK	NETLİK	GÜVENİLİRLİK	Toplam
AKENR	15	21	23	25	22	0	106
AEFES	10	29	30	43	39	1	152
ARCLK	9	27	27	51	49	2	165
BRISA	19	39	43	62	66	8	237
CIMSA	10	22	28	44	44	1	149
FROTO	12	35	41	63	61	1	213
OTKAR	11	24	26	37	31	0	129
SISE	8	23	29	46	45	1	152
TOASO	8	27	37	64	56	4	188
TUPRS	6	22	30	42	39	2	141

Tablo 7’de yer alan bilgiler incelendiğinde 2015 yılında en yüksek rapor kalite puanını CIMSA firmasının 237 puanla aldığı, en düşük rapor kalite puanını ise AKENR firmasının 106 puanla aldığı görülmektedir. İşletmeler 2015 yılında 2014 yılında olduğu gibi en yüksek bileşen puanını zamansal tutarlılık bileşeninden alırken en düşük bileşen puanını güvenilirlik bileşeninden almışlardır.

5. SONUÇ

Sürdürülebilirlik raporlaması konusunda dünya genelinde kabul görmüş ve giderek artan sayıda kuruluş tarafından kullanılan raporlama ilkeleri Küresel Raporlama Girişimi (GRI)

tarafından yayınlanmaktadır. GRI, sürdürülebilirlik raporlarında yer alması gereken bilgilerin niteliği, sınırı, bilginin nasıl yer alması gerektiği, bilginin nasıl elde edileceği gibi raporlama konusunda kuruluşlara tam anlamıyla yol haritası çizmektedir. GRI, ayrıca nitelikli bir raporda yer alması gereken bilginin özelliklerini de yayınlamış olduğu raporlama kılavuzlarında detaylı şekilde açıklamaktadır.

GRI, raporda yer alan bilgilerin niteliksel özelliklerini denge, karşılaştırılabilirlik, doğruluk, zamansal tutarlılık, netlik ve güvenilirlik olarak belirlemiştir. Ancak literatürde, sürdürülebilirlik raporlarında yer alan bilgileri söz konusu kriterler çerçevesinde değerlendiren her hangi bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Bu bağlamda çalışmanın amacı sürdürülebilirlik raporlarında yer alan bilgilerin niteliksel olarak değerlendirilmesine olanak sağlayabilecek bir puanlama modeli geliştirmektir.

GRI tarafından belirlenmiş rapor kriterleri dikkate alınarak içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde yine GRI'nin söz konusu kriterlerin testi için kılavuzlarında belirlemiş olduğu ifadelerden faydalanılmıştır. Belirlenen kriterler doğrultusunda raporda bahsedilen her bir gösterge 0 ve 1 puan olarak puanlanmıştır. Bu şekilde her bir göstergenin 6 farklı rapor kalite bileşeni açısından puanlaması gerçekleştirilmiştir.

ÖS
355

Araştırma sonucunda Türkiye'de sürdürülebilirlik raporlamasının gelişimini henüz tamamlamadığı ve halen gelişime ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir. Özellikle tüm rapor kalite bileşenleri açısından raporlamaların geliştirilmesi gerekmektedir. Sürdürülebilirlik raporlamasının zaman, emek ve maddi açıdan hazırlanmasında ki zorluklar dikkate alındığında verilen emeklerin boşa gitmemesi, raporlamanın amacına ulaşması ve faydalı olması açısından rapor kalitesini etkileyen 6 bileşene gerekli önem ve hassasiyetin gösterilmesi son derece önemlidir.

Bu araştırma, GRI'nin sürdürülebilirlik raporlarının içerik kalitesini belirlemede kullanmış olduğu kriterler bir bütün halinde değerlendirilmiş ve sürdürülebilirlik raporlarının içerik kalitesini ölçmeye yönelik model önerisinde bulunulmuştur. Araştırmanın uygulama sürecindeki her bir aşama sürdürülebilirlik raporlaması konusunda farklı araştırmaların konusu olabilir. Ayrıca gelecekte sürdürülebilirlik raporlarının kar amacı güden kuruluşlar için uygulanması zorunlu bir raporlama olması durumunda, Türkiye'de kar amacı güden kuruluşların sürdürülebilirlik raporları konusunda ki düşünceleri, raporlama konusunda ki uygulamaları ve kuruluşların raporlama farklılıklarını belirlemeye yönelik ampirik çalışmalar gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

Amran, A., S.P. Lee ve S. S. Devi. 2014. "The Influence of Governance Structure and Strategic Corporate Social Responsibility Toward Sustainability Reporting Quality", *Business Strategy & the Environment*, 23(4), 217–235.

Bayoud, N. S., M. Kavanagh ve G. Slaughter. 2012. "Corporate Social Responsibility Disclosure and Corporate Reputation in Developing Countries: The Case of Libya", *Journal of Business*

and Policy Research, 7(1), 131–160.

Boiral, O., I. Heras-Saizarbitoria ve M. C. Brotherton. 2017. “Assessing and Improving the Quality of Sustainability Reports: The Auditors’ Perspective”, *Journal of Business Ethics*.

Brockett, A. ve R. Zabihollah. 2012. *Corporate Sustainability: Integrating Performance and Reporting*, John Wiley & Sons.

Clarkson, P. M., Y. Li, G. D. Richardson ve F. P. Vasvari. 2008. “Revisiting the Relation Between Environmental Performance and Environmental Disclosure: An Empirical Analysis”, *Accounting, Organizations and Society*, 33(4–5), 303–327.

Deegan, C., M. Rankin ve J. Tobin. 2002. “An Examination of the Corporate Social and Environmental Disclosures of BHP from 1983–1997: A Test of Legitimacy Theory”, *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 15(3), 312–343.

Dincer, B. 2011. “Do the Shareholders Really Care about Corporate Social Responsibility?”, *International Journal of Business & Social Science*, 2(10).

Dubravka, K. 2017. “Sustainability Reporting Quality: The Analysis of Companies in Croatia”, *Journal of Accounting & Management*, 7(1), 1–13.

Freeman, R. E. 1984. *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Marshall: Pitman.

Gençoğlu, Ü. G. ve A. Aytaç. 2016. “Kurumsal Sürdürülebilirlik Açısından Entegre Raporlamanın Önemi ve BIST Uygulamaları”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Ekim(72), 51–66.

Gray, R., J. Bebbington ve C. A. Adams. 1996. *Accounting & Accountability: Changes And Challenges In Corporate Social And Environmental Reporting*. London: Prentice Hall.

Hąbek, P. ve R. Wolniak. 2016. “Assessing The Quality Of Corporate Social Responsibility Reports: The Case Of Reporting Practices In Selected European Union Member States”, *Quality & Quantity*, 50(1), 399–420.

Higgins, C. ve B. Coffey. 2016. “Improving How Sustainability Reports Drive Change: A Critical Discourse Analysis”, *Journal of Cleaner Production*, 136, 18–29.

Jennifer, M., M., G. I. ve C. Beatriz. 2015. “Effect of Financial Reporting Quality on Sustainability Information Disclosure”, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 22(1), 45–64.

Krippendorff, K. 1995. “On the Reliability of Unitizing Continuous Data”, *Sociological Methodology*, 25, 47–76.

Kurapatskie, B. ve N. Darnall. 2013. “Which Corporate Sustainability Activities are Associated with Greater Financial Payoffs?”, *Business Strategy and the Environment*, 22(1), 49–61.

Leonidou, C. N., C. S. Katsikeas ve N. A. Morgan. 2013. “Greening” The Marketing Mix: Do

Firms Do It and Does It Pay Off?” *Journal of the Academy of Marketing Science*, 41(2), 151–170.

Mitchell, R. K., B. R. Agle ve D. J. Wood. 1997. “Toward a Theory of Stakeholder Identification and Salience: Defining the Principle of Who and What Really Counts”, *The Academy of Management Review*, 22(4), 853–886.

Owen, D. 2008. “Chronicles Of Wasted Time?: A Personal Reflection On The Current State Of, And Future Prospects For, Social And Environmental Accounting Research”, *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 21(2), 240–267.

Peri, A. ve M. Marki. 2013. “The Impact of Social Responsibility Vision and Strategy on Successful Corporate Operations”, *Managing Global Transitions*, 11(1), 27–40.

Romolini, A., S. Fissi ve E. Gori. 2015. “Quality Disclosure in Sustainability Reporting: Evidence From Universities”, *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 11(44), 196–218.

Thijssens, T., L. Bollen ve H. Hassink. 2016. “Managing sustainability reporting: many ways to publish exemplary reports”, *Journal of Cleaner Production*, 136, 86–101.

Ullmann, A. A. 1985. “Data in Search of a Theory: A Critical Examination of the Relationships Among Social Performance, Social Disclosure, and Economic Performance of U.S. Firms”, *Academy of Management Review*, 10(3), 540–557.

Yanık, S. ve İ. Türker. 2012. “Sürdürülebilirlik ve Sosyal Sorumluluk Raporlamasındaki Gelişmeler (Tümleşik Raporlama)”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (47), 291–308.